

K Ö N Y V I S M E R T E T Ő

A nemzetközi tudományos láthatóság eszközei (Sasvári Péter és Urbanovics Anna könyvének ismertetése)

The international scientific visibility's means

Németh Viktor

Dr. PhD, felelős szerkesztő, szakfelelős
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztősége
Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Absztrakt

Cél: Sasvári Péter és Urbanovics Anna könyve a tudománymetria jelenkori felhasználásának fontosságát, helyét és szerepét mutatja be ebben a kötetben. A tudománymetria bemutatásának célja egyértelműen az az ismeretterjesztés, amely a fiatal tudósoktól a professzorokig mindenkinek felhívja a figyelmét arra, hogy tudatosan és tervezetten kell alkalmazni ezt az ismeretrendszert.

Módszertan: A szerzők tudománymetriai tanulmányok ismertetését és elemzését használták fel a megfogalmazott célok eléréséhez. Ezek az elemzések naprakészen és szemléletesen kerültek elkészítésre, mind tartalmilag, mind formailag.

Megállapítások: A szerzőpáros egyértelműen elérte célját az aktuális publikációs rendszerek bemutatásával. Nemcsak a formai követelményrendszerket mutatták be, hanem lépésről-lépésre, logikusan felépítve mutatják be a mai korszerű publikálás legfontosabb tartalmi aspektusait is.

Értékek: „A tudománymetriai elemzések készítése az egyén számára a saját kutatási területéről a 21. század informatikai eszközeivel ma már nem igényel sok időt, és nem is túl bonyolult, ugyanakkor – mint minden más – valódi hasznos kompetenciává akkor válik a kutató számára ez a tudás, ha saját tudományok teljesítményének mérése szokásává válik, nemcsak tudja, hogyan kell művelni a publikálást, hanem időről időre meg is teszi azt.” (Sasvári & Urbanovics, 2021).

Kulcsszavak: tudományos publikáció, tudománymetria, tudományos adatbázisok, impact faktor

Abstract

Aim: Péter Sasvári and Anna Urbanovics present the importance, place and role of contemporary use of science metrics in this volume. The purpose of the presentation of science metrics is clearly the dissemination of knowledge that draws attention from young scientists to professors for everyone applying this knowledge system in a consciously planned manner.

Methodology: The authors used a description and analysis of science metrics studies to achieve the set goals. This analysis has been prepared up-to-date and illustratively.

Findings: The authors have clearly achieved their goal by presenting current publishing systems. Not only are formal requirements introduced but they also logically build the most important aspects of modern publishing in a step by step, logical way.

Values: „*Creating science metrical analysis to the individual from its own research area with its 21st century IT tools no longer requires a lot of time and is not too complicated. At the same time, like all other real useful competence, this knowledge becomes the researcher's habit of measuring the performance of their own sciences, not only knowing how to cultivate publication, but makes it possible from time to time.*” (Sasvári & Urbanovics, 2021).

Keywords: scientific publication, science metrics, scientific databases, impact factor

Bevezető

A Ludovika Kiadó gondozásában megjelent kiadvány egy 274 oldalas tanulmánykötet. Jelen mű a szerzők 2019-ben megjelent *A tudományos publikálás alapjai* című kötetének tematikus folytatása. A korábbi kötet a tudománymetria alapjaival és annak általános bemutatásával foglalkozott. A jelenlegi kötet azonban egy lépéssel mélyebbre megy, és arra biztatja a tudományos világ széles közönségét, hogy a saját tudományágában tájékozódjon, sőt saját tudománymetriai elemzést végezzen. A cél a rendszeres mérésekkel nem más, mint hogy ez a kompetencia is beépüljön a publikáló kutatók, tudósok vagy éppen a különböző kutatóintézetek szokásrendszerébe.

A fejezetek tartalmi bemutatása

Az első tanulmányban, mely a *Tudományos kutatás elixírje* címet viseli, elsőként az Elsevier rendszerét – amely a kutatási folyamatok valamennyi lépésére

megoldást kínál különböző modulokon keresztül – mutatják be a szerzők. Elsősorban annak is három fő programját. „Az egyik ezek közül a Scopus citációs adatbázis, a másik a ScienceDirect teljes szöveges adatbázis, a harmadik pedig a SciVal kutatástámogató program. Míg az első kettő az operatív tevékenységeknél, a SciVal a tudományos stratégia kialakításában nyújt segítséget.” (Sasvári & Urbanovics, 2021). A szerzők részletekbe menően taglalják a fenti három rendszer előnyét és főleg alkalmazásuk megkerülhetetlenségét, mondván erre épül a fejlett világ tudományos publikációinak rendszerezése. Aki valaha publikált, természetesen legalább hallomásból ismeri ezeket a programneveket.

A kötet második tanulmányában, mely a *Mesélnek az adatok* címet viseli, a magyar, német és osztrák tudományometriai adatok kerülnek görcső alá. Az adatokat a Társadalomtudományi Kutatóközpont, a Max Planck Intézet és az Osztrák Tudományos Akadémia kutatóintézetei szolgáltatták. Az összehasonlítások a Scopus rendszerével kerültek elvégzésre. A német eredmények abszolút fölülmúlják mind az osztrák, mind a magyar eredményeket. Az osztrákok közel kétszer annyi Q1-es publikációval bírtak a vizsgált időszakban, mint a magyarok, bár az utóbbi időben a növekedés figyelhető meg a magyar elit publikációk számában. A vizsgálatba bevont egyetemek között a közlemények és hivatkozások tekintetében a Közép-európai Egyetem vezet, második az ELTE, míg harmadik a BME (Sasvári & Urbanovics, 2021).

„A német Max Planck, az Osztrák Tudományos Akadémia és Austrian Institute of Economic Research (WIFO) intézetekkel való összevetésből kitűnik, hogy a magyar kutatóintézetek minden tudományágban jelentős lemaradásokkal és eltérő, visszaeső tendenciákkal rendelkeznek.” (Sasvári & Urbanovics, 2021).

A harmadik fejezetben a *Nemzetközi kapcsolatokkal is foglalkozó egyetemek publikációs témáinak vizsgálata* című tanulmány kapott helyet. Ebben a fejezetben az egyetemi rangsorokat összeállító szervezetek által figyelembe vett tényezők kerülnek ismertetésre. A legfontosabb mutatók között találhatjuk – az oktatók idézettsége mellett – az oktató/hallgató arányt, a nemzetközi hallgatók számát és a nemzetközi oktatók számát is. Egy-egy szakterületen szemléletes példákkal mutatják be a szerzők, hogy milyen jelentős súlya van a minőségi publikálásnak. Illetve azt is, hogy amennyiben egy adott egyetem adott szakterületen folyamatosan magas színvonalon közöl közleményeket, az elsősorban csak a szakterületi rangsorban mutatkozik meg, az egyetemiben nem feltétlenül. Így például a Közép-európai Egyetem a 41. helyet foglalja el a politikai és nemzetközi tanulmányok kategóriájában, míg az általános egyetemi helyezése egyszerűen nem összevethető az összehasonlítási példában szereplő többi egyetemével. A fejezet lényegi mondanivalója az olvasó számára az, hogy a publikáláshoz alapvető feltétel megismerni egy adott szakterületen, melyek

a nemzetközileg legrangosabb intézmények, és ott melyek a legnépszerűbb kutatási témák (Sasvári & Urbanovics, 2021).

A negyedik fejezet – *Jogtudománnyal is foglalkozó egyetemek publikációs témáinak vizsgálata a nemzetközi hatásuk alapján 2009 és 2018 között* – egy konkrét szakterületet vizsgál a Times Higher Education (THE) nemzetközi ranglista alapján. A ranglista 2004 óta jelenik meg a Times mellékleteként.

„A THE több indikátorra épülő eljárással készül, 5 kategóriába rendezve összesen 13 mutatót használ, az objektív adatokat kiegészítették közvélemény-kutatási eredményekkel is.” (Sasvári & Urbanovics, 2021). A szerzők által ebben a fejezetben összevetett intézményekről elmondható, hogy 2009 és 2018 között a jogtudomány területén több mint 500 Scopus által indexált közleményt írtak az ott dolgozó kutatók. Ez az adat mélyen elgondolkodtató kell, hogy legyen a magyar egyetemi oktatói és kutatói közeg számára, mert ez évi 55 publikációt jelent a legmagasabban indexált folyóiratokban. Ha tíz olyan oktatója van a vizsgálatba bevett intézményeknek, akik ilyen magas szinten tudnak folyamatosan publikálni, az is évi 5,5-ös publikációs átlagot eredményez. Tudván, hogy egy publikáció átfutási ideje fél-egy év, így ezen egyetemek publikáló oktatói vagy kutatói a publikálás mesterei, a szakma elitjét képezik. Ebből a fejezetből a legfontosabb következtetés számomra az, hogy olyan volumenű elit kutatót foglalkoztatnak ezek az egyetemek, amelyek egyszerűen nem összevethetők az NKE oktatói, kutatói állományával. Noha ezt a szerzők minden elemzést tartalmazó fejezet végén megteszik, azaz összevetik az NKE jelenlegi adataival a fejezetben közölt számokat. Ebben a fejezetben például az 500 publikáció aránylik az NKE 26 publikációjához. Ez az összehasonlítás közel sem fair! Egyrészt a vizsgálatba bevont egyetemek több száz éve működnek, magánegyetemek, a nyugat-európai (angolszász) publikálási logikát már a gimnáziumban elsajátítják. Az NKE egyes tanszékein fizikailag nem létezik annyi oktató és kutató, hogy számszakilag felvegyék a versenyt ezekkel az elit egyetemekkel.

Az ötödik fejezet címe: *A Nemzeti Közszerzői Egység elemzése a SciVal segítségével*. „A SciVal egy tudományértékelő adatbázis, amely négy fontos elemet integrál: adatok, technológia, mérőszámok és vizualizációk, ezzel egyszerűen értékelhetővé téve tizenkétezer intézmény kutatási teljesítményét 230 országból. Az adatbázis a Scopusból, a ScienceDirectből, illetve a világ 5 legnagyobb szabadalmi adatbázisából vett hivatkozási és használati adatokra épül.” (Sasvári & Urbanovics, 2021). Ez a fejezet a SciVal felépítését, működését írja le konkrét példákon keresztül. Három fő területen: a kutatástervezés, kutatástámogatás és a kutatómegosztás nyújt támogatást. Fontos megjegyezni, hogy az ilyen országokon átívelő – elsősorban online – hálózatokból épülnek fel a huszonegyedik századi együttműködésre épülő társadalmi kapcsolatok (Németh & Szabó, 2022).

A hatodik fejezet az *EMPA egyetemi hálózat közleményeinek és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem publikációs témáinak vizsgálata nemzetközi hatásuk alapján 2009 és 2018 között* című tanulmányt foglalja magában. Az EMPA (European Master of Public Administration Consortium), vagyis a közigazgatási tudományág területén létrejött konzorcium, amely kilenc ország 12 egyetemét foglalja magába. Az EMPA intézményeiben dolgozó kutatók – a közigazgatási tudományágban – 157 tématerületen publikáltak 2009 és 2018 között. A fejezet érdekessége, hogy hogyan épül fel egy ilyen sok országot magába foglaló szervezet egy téma köré fókuszálva, milyen lehetőséget biztosít a résztvevők számára.

A következő rész címe: *Egyetemi dolgozók – mérlegen a teljesítményértékelési rendszerek nemzetközi példái*. „Az egyetemi dolgozók teljesítményértékelése jelen van számos hazai és külföldi egyetemen. Gyakran a teljesítményértékelés eredményeihez kötik az előléptetéseket, a keresetek igazítását, a kutatási projektek és pályázatok elnyerésének támogatását, a munkához és az egyéni ambíciók megvalósításához szükséges eszközök biztosítását.” (Sasvári & Urbanovics, 2021). A szerzők ezen felütéssel kezdik az egyetemi dolgozók teljesítményértékelését a piaci viszonyok között működő visszacsatolás eszközeiről és annak alkalmazásának hatásairól szóló fejezetben. Elsősorban az USA-ban és Nyugat-Európában működő akadémiai és egyetemi oktatói, kutatói és szervezési feladatokat ellátó alkalmazottak hierarchiáját, struktúráját ismerteti. Minden egyes pozíciót definiálnak és elhelyeznek a szervezeti struktúrában. Véleményem szerint a magyar rendszer, noha titulusokat tekintve legalább részben, de munkakörüket és ellátott funkciójukat tekintve azonban nem korrelál a felvázolt rendszerrel. Többségében egy magyar oktató vagy kutató több funkciót is egyszerre lát el az ideális szervezeti munkamegosztáshoz képest. A fejezet erőssége, hogy kifejezetten átláthatóvá teszi a nyugati tudományos és egyetemi rendszerek felépítését mindenki számára.

A soron következő fejezet egy kínai tanulmányt elemez: *Publikálj, vagy szégyen leszel – vizsgálat a tudomány pénzbeli jutalmazási rendszeréről Kínában* címmel. „A közlemény a kínai motivációs modellt mutatja be, amelynek lényege, hogy a szerzők megjelent közleményeik után direkt jutalomban – kifizetésben – részesülnek, ami tehát egy közvetlen motivációs eszköz. Kína mára számos tudományterületen vetekszik a nemzetközileg indexált közleményeket tekintve az angolszász országok – kiemelten az Amerikai Egyesült Államok – teljesítményével.” (Sasvári & Urbanovics, 2021). Látszólag ez az írás nem illik bele az eddigi fejezetekben vizsgált tanulmányok sorába. Azonban, ha figyelembe vesszük a módszer hatékonyságát, valamint azt, hogy a közelmúltban bevezetésre került a közép-európai régióban cseh, szlovák és magyar egyetemeken is, akkor egyértelművé válik a tanulmány relevanciája. A nemzetközileg indexált

kínai publikációk száma 2003 és 2013 között ötvenezerről kétszáznegyvenezerre nőtt, amivel az USA után a második legmagasabb publikációs számmal rendelkezik. A „pénz/publikációs” motiváció tehát bevált és működőképes. A hátulütője, hogy a rövidebb projektekre koncentrálnak a publikálók, továbbá elindul az elit egyetemek kialakulása, a legmagasabb szinten publikáló oktatókat és kutatókat elszívják ezek az intézmények.

A következő tanulmány az *Az MTA IX. osztályának hazai listás folyóiratai a nemzetközi folyóirat-minősítési követelmények tükrében* címet viseli. A fejezet a nemzetközi publikálás nehézségeinek megállapításával kezdődik. Valóban tény, hogy egy ugyanolyan nivójú tanulmányt, ha nyugat-európai szerző publikál, magasabb idézettségi indexálással bír, mint ha egy kelet-európai kollégája teszi közzé. Ezek a tények a publikálókat a hazai folyóiratok felé terelik. A kérdés, hogy a magyar folyóiratok regisztrálva vannak vajon a Scopus, illetve a Web of Science rendszerében? *„Mind a Scopus, mind a WoS adatbázisairól elmondható, hogy csak adott évre vonatkoznak, azokat évente felülvizsgálják. A WoS esetében a folyóiratok utolsó három megjelent lapszámát veszik alapul, míg a Scopusban az elégtelen vizsgálati eredmények után a szerkesztőknek egy év áll rendelkezésükre a kiadvány fejlesztéséhez. Ez az eljárás nagyban hozzájárul az adatbázisokban indexált tartalom láthatóságának növeléséhez, globális olvasóközönség megtartásához, valamint a versenyképes tartalom folyamatos monitorozásához.”* (Sasvári & Urbanovics, 2021). Magyarán, ha a folyóiratunk nincs indexálva valamelyik rendszerben, akkor nemzetközi szinten teljesen láthatatlan lesz az adott periodika. Amennyiben indexálásra kerül a folyóirat, úgy a nemzetközi közegben biztosítja a jelenlétét, láthatóságát és fennmaradását. A magyar viszonyokat részletekbe menően, több, könnyen érthető grafikonon keresztül elemzik a szerzők a magyar és nemzetközi kategória-rendszerekben.

Az utolsó előtti fejezetben az MTMT rendszerének lekérdezése és bemutatása kerül górcső alá. Definiálásra kerülnek a Q-s kategóriarendszerek, a D1 és a top 1% kifejezések, illetve azok kereshetősége és listázása. Ezt a szerzők gyakorlatilag egy online szoftver kézikönyv szintjén, képernyőkivágásonként mutatják be az olvasóknak. Ugyanakkor meglátásom szerint fontos lenne megjegyezni, hogy az MTMT-nek jelenleg is sok fejleszteni valója van. Leginkább a hivatkozások tekintetében, amelyeket az esetek jelentős részében az adott kutatónak, publikálónak saját kezűleg kell felvinnie a rendszerbe. Ez pedig hihetetlen torzításokat generál. Mert, ha egy szerzőnek nem jut tudomására, hogy hivatkozták, és az MTMT nem regisztrálja a hivatkozást, akkor az kihatással van a hivatkozások számára és a H-indexére is. Elég az angol nyelven írt publikációkra gondolni: ha egy MTMT-ben szereplő angol nyelvű tanulmányt hivatkozik egy külföldi kolléga a publikációjában, akkor azt a tapasztalatok szerint nem indexálja az

MTMT. Tehát az idézettségi adatok nem a valóságot mutatják: elég összevetni az MTMT indexét a Research Gate indexével ugyanazon kutató esetében. Ott megjelennek a magyar és a külföldi hivatkozások is. Így tehát a dinamikusan fejlődő MTMT-nek még vannak hiányosságai.

Az utolsó és egyben legrövidebb fejezet az *Esettanulmány: intenzív heti kurzus – a kevesebb néha több?* című írás. A nyári és téli szünetekben a tömbösített kurzusok célját és általános értelmét definiálják a szerzők az alábbiak szerint: „*A heti kurzusokat általában tehát 1–3 hét alatt lezajló, intenzív és tömbösített órákat igénylő, többnyire választható kurzusok formájában szervezik meg. Láthatjuk, hogy az egyetemek kutatási profiljától függetlenül számos esetben megtalálhatjuk ezeket a kurzusokat, valamint külföldi egyetemeken a téli és nyári iskolák kurzusai hasonló tematikában és célkitűzésekkel valósulnak meg.*” (Sasvári & Urbanovics, 2021). Ezek a kurzusokon a legújabb – elsősorban nemzetközi – jó gyakorlatokat adják át olyan oktatók által, akik saját tapasztalattal bírnak az adott módszer, gyakorlat területén. Ezek a tömbösített intenzív oktatások jellemzően a szünetek utáni első, úgynevezett projekthéten kerülnek megtartásra. Ebben az időszakban egy egész akadémiai szemeszternek megfelelő időtartamú képzést kapnak a hallgatók az adott témában. A képzések – intenzitásuk révén – közösségépítő, kreativitásnövelő, részvételt ösztönző hatásokat is kiváltanak a hallgatókból, melyek révén az aktivitásuk és interaktivitásuk egyaránt megnő a képzés időtartama alatt. Az intenzív vagy tömbösített oktatási formával kapcsolatban az alábbi ajánlást fogalmazzák meg a szerzők: „*A külföldi hallgatók igényeit is jobban kielégítené, valamint a magyar hallgatók elé állított tanulmányi követelményeket és terheket csökkenthetné, átstrukturálhatná, ha a szabadon választható kurzusaikat nem a vizsgaidőszakban kollokvium vagy szóbeli vizsga által, hanem a félév közben órai tevékenységekkel tudnák teljesíteni. Ez különösen fontos egy olyan egyetemen, ahol a hallgatóknak átlagosan 9-10 különböző tantárgyat kell teljesíteniük félévenként.*” (Sasvári & Urbanovics, 2021).

Összegzés

A kötet fő célja a tudományos láthatóság elérésének bemutatása a nemzetközileg is elismert publikációs platformok követelményeinek és működésük főbb szabályszerűségeinek alapján. A szerzőpáros átfogó képet biztosít egy kutatónak, hogy melyik nemzetközi indexáló rendszer milyen sajátosságokkal bír, hol és hogyan érdemes kutatási témáknak megfelelő folyóiratot keresni, valamint a nemzetközi és hazai adatbázisok és folyóiratok működése is bemutatásra kerül.

Fontos olvasmány kezdő és haladó kutatóknak, oktatóknak egyaránt. A már rutinos publikálók is találhatnak olyan információkat a kötetben, amelyek segítik növelni a tudományos minőségüket. Mindemellett a tudományos folyóiratok szerkesztőinek is segítséget nyújt a nemzetközi és magyar rendszerek könnyebb átláthatóságában. A felsőoktatási intézmények vezetőinek pedig egy naprakész tükröt tart saját intézményük tudományos láthatóságának növelése érdekében.

Felhasznált irodalom

Németh, V. & Szabó, Cs. (2022). Collaborative Society. The MIT Essential Knowledge Series.

Belügyi Szemle, 70(SI1), 179–184. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2022.1.11>

Sasvári P. & Urbanovics A. (2019). *A tudományos publikálás alapjai*. Nemzeti Közszerkesztési Egyetem.

Sasvári P. & Urbanovics A. (2021). *A nemzetközi tudományos láthatóság eszközei*. Ludovika Kiadó.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Németh V. (2023). A nemzetközi tudományos láthatóság eszközei. *Belügyi Szemle*, 71(4), 717–724. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.10>